

ΤΥΠΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΑΞΕΩΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΤΗΣ ΣΤΑΥΡΟΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ

Τῷ 1902 ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος εὗρεθεις ἐν Νικομηδεῖα ἐπεσκέφθην τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἐν ἣ ὁ ναὸς καὶ ὁ τάφος τοῦ ἁγίου. Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς μοι ἔδειξε τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον Τυπικόν, ἀποτελοῦν παράρτημα εἰς τὸ τέλος τοῦ Τυπικοῦ τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς Ἀνατολ. Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, γραφὴν ἐπὶ μεμβράνης ὑπὸ Θεοδώρου Ἀγαλλιανοῦ, ἱεροδιακόνου καὶ δικαιοφύλακος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τῷ 1437 καὶ δωρηθὲν εἰς τὴν μονὴν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Νικομηδείας Διονυσίου τῷ 1535, ὡς ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου φέρεται.

Τὸ Τυπικόν ἐν μέρει ἀνέγνωσα καὶ ἐπεξεργάσθην τότε μὲ τὸν ἀοίδιμον μητροπολίτην Νικομηδείας Φιλόθεον Βρυνέννιον, ἐσχολιάσαμεν μάλιστα καὶ τὰς τιμὰς καὶ ἐπευφημίας, αἵτινες ἀπεδίδοντο εἰς τοὺς βασιλεῖς, ἀποδοθείσας μετὰ τὴν Ἄλωσιν εἰς τοὺς πατριάρχας καὶ ἀρχιερεῖς, θεωρῶν δὲ τὸ Τυπικόν τοῦτο ἀνέκδοτον, προβαίνω εἰς τὴν δημοσίευσίν του¹.

Τὸ Τυπικόν.

Μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου κρούεται ὁ μέγας κώδων ὡς καὶ τὰ σήμαντρα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας διὰ τὸν Μέγαν Ἑσπερινόν.

Πρὸ τοῦ προοιμιακοῦ, εἰσιόντος τοῦ βασιλέως εἰς τὸν ναὸν καὶ ἀκολουθουμένου ὑπὸ τοῦ ἑταιριάρχου, τοῦ λογοθέτου τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, τοῦ κλειδούχου πατρικίου καὶ τῆς Συγκλήτου, οἱ χοροὶ προὔπαντῶντες τοῦτον ψάλλουσιν τὸ «εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα».

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Μεγάλου ἑσπερινοῦ, ψαλλομένης τῆς Λιτῆς, τελεταρχούντων τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως καὶ τοῦ μεγάλου ἐκκλησιάρχου καὶ προπορευομένων τῶν ἑξαπτερῶν καὶ λαβάρων, κατέρχεται τοῦ θρόνου ὁ βασιλεὺς καὶ συνακολουθούμενος παρὰ τοῦ πατριάρχου, τοῦ κλήρου καὶ τῶν ὀφφικιάλων ἀπάντων λαμπαδηφορούντων ἐξελαύνει διὰ τῆς μεσαίας τοῦ ναοῦ πύλης διὰ τὰ ἀνάκτορα.

Τῆς ἐκ τοῦ ναοῦ εἰς τὰ ἀνάκτορα ὁδοῦ, ἣς διέρχεται ἡ πομπή, παρατάττειται στρατὸς τῆς ἀνακτορικῆς φρουρᾶς δορυφόρος καὶ δαδοφόρος εἰς δύο στίχους. Πρὸ τοῦ ἐν τοῖς ἀνακτόροις θησαυροφυλακίου προὔπαντῶσι τὴν πομπὴν ἢ αὐτοκράτειρα μετὰ τῆς ἀκολουθίας τῆς — καίουσαι ἐπὶ ἀργυρῶν

¹ Τὸ κείμενον τοῦ τυπικοῦ φαίνεται νεωτέρα παράφρασις παλαιότερου τοιοῦτου.

κασιών λίβανον καὶ σμύρναν — ὁ πρωτομάγιστρος, ὁ γενικὸς διευθυντὴς καὶ ὁ δρουγγάριος τῶν πλωτῶν.

Ὁ μέγ. ἐκκλησιάρχης ἐκφωνεῖ τὸ «Κέλευσον, Δέσποτα», ὁ ἔπαρχος τὸ «Κελεύσατε», εἶτα ὁ κλειδοῦχος πατρίκιος ἀνοίγει τὸ θησαυροφυλάκιον, οὗ ἔνδον ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς τοῦ ναϊδίου ἐν χρυσῇ θήκῃ φυλάττεται μέρος τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ¹.

Εἰσιούσης τῆς πομπῆς εἰς τὸ ναϊδιον, ὁ πατριάρχης τὸ «Εὐλογητὸς ὁ Θεός», τὸ τρισάγιον, οἱ χοροὶ «Ὁ ὑψωθείς ἐν τῷ Σταυρῷ», ὁ βασιλεὺς ἀνοίγει τὴν χρυσὴν θήκην καὶ ἐξάγων τὸν τίμιον Σταυρὸν ὑψώνει τρεῖς τοῦτον, ἐνῶ ἡ αὐτοκράτειρα ἐπιτέγγει ἐκ κανίου ἀργυροῦ διὰ νάρδου καὶ ροδελαίου. Μετὰ τὸ πέρας τῆς συναπτῆς, βασταζομένης τῆς θήκης μετὰ τοῦ τιμίου Σταυροῦ παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου, ἐπανακάμπει ἡ πομπὴ εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, τοῦ παρατεταγμένου στρατοῦ ἀποδίδοντος τὰς τιμὰς διὰ κλίσεως καὶ ἀνορθώσεως τῶν δοράτων.

Ἐπανακαμπτούσης οὖν τῆς πομπῆς εἰς τὸν ναὸν κατατίθεται ὁ σταυρὸς ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς καὶ γίνεται ἡ ἀπόλυσις τῆς παννυχίδος. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ βασιλέως διὰ τὰ ἀνάκτορα ὁ παρατεταγμένος στρατὸς τάττεται ἐν ἐπιφυλακῇ ὡς κοστωδία τοῦ ναοῦ ἄχρι πρωΐας.

Τῇ ἑπαύριον τῆς πρωΐας, ψαλλομένης τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ὁρθρου, περὶ τὸ τέλος τῶν Κανόνων προσέρχεται πρὸ τῆς πύλης τῆς αὐλῆς τοῦ ναοῦ ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, τοῦ ἑταιριάρχου, τῶν στρατηγῶν καὶ ἀξιωματικῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Ὁ στρατὸς ἀποδίδει τὰς τιμὰς διὰ σαλπύγων καὶ κλίσεως τῶν δοράτων, ἀναπετάννυται ἡ αὐτοκρατορικὴ σημαία ἐπὶ τοῦ ναοῦ, κρούεται ὁ μέγας κώδων καὶ τὰ σήμαντρα. Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ βασιλέως εἰς τὸν ναὸν οἱ χοροὶ καὶ οἱ προὔπαντῶντες Αὐτὸν ψάλλουσι τὸ «εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα». Οἱ βασιλεῖς ἀνάπτουσι κηροῦς καὶ προσκυνοῦσι τὰς ἁγίας εἰκόνας, εἶτα καταλαμβάνουσι τοὺς θρόνους. Ὡσαύτως κατέρχεται εἰς τὸν ναὸν καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ τῶν μητροπολιτῶν, προσκυνεῖ τὰς ἁγίας εἰκόνας, εὐλογεῖ τὸν λαὸν καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα.

Εἰ βούλει ὁ βασιλεὺς, ψάλλει τὰς καταβασίας, τὰ μεγαλυνάρια καὶ τὰ ἔξαποστειλάρια βοηθούτων τῶν χορῶν καὶ κανοναρχῶν.

Εἰς τοὺς Αἴνους ὁ πατριάρχης μετὰ τῶν μητροπολιτῶν λαμβάνουσι καιρὸν εἰς τὸ λειτουργῆσαι.

Ψαλλομένης τῆς δοξολογίας κατέρχεται τοῦ θρόνου ὁ βασιλεὺς, ἀναγινώσκει μυστικῶς τὸν Ν΄ ψαλμόν, προσκυνεῖ τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα. Εἰς τὸ τέλος τῆς δοξολογίας οἱ χοροὶ ψάλλοντες τὸ «Ἅγιος ὁ Θεός» προχωροῦσιν εἰς τὸ ἀριστερὸν κλίτος τοῦ ἱεροῦ βήματος. Προπο-

¹ Μέρος τοῦ τιμίου Σταυροῦ, ὁ ἐκόμισεν ἐξ Ἱεροσολύμων ἡ Ἁγία Ἑλένη.

ρευομένων τῶν ἀξιωματικῶν μετὰ λαβάρων καὶ ἑξαπτερύγων, τελεταρχούντων δὲ τοῦ μεγάλου ἐκκλησιάρχου καὶ τοῦ ἑταιρειάρχου ἔξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀσκεπής, ἐνδεδυμένος στιχάριον καὶ ὠράριον καὶ κρατῶν ἐπὶ κεφαλῆς του τὸν τίμιον Σταυρὸν, θυμιώντων τῶν ἱεροδιακόνων καὶ ἀκολουθουμένου παρὰ τῶν ἱερέων λιτανεύουσι τὸ δεξιὸν κλίτος τοῦ ναοῦ καὶ φθάνουσι εἰς τὸν σωλέα, ὅπου ὁ πατριάρχης λαμβάνων τὸν τίμιον Σταυρὸν παρὰ τοῦ βασιλέως ἐκφωνεῖ τὸ «Σοφία ὄρθοι» καὶ θέτει ἐπὶ εὐτρεπισμένου δι' ἀνθέων πολυτελοῦς τετραποδίου, θυμιῶν δὲ σταυροειδῶς ψάλλει τὸ «Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου», εἶτα «Τὸν Σταυρὸν σου προσκυνοῦμεν, Δέσποτα» καὶ οἱ χοροὶ τὸ «Δεῦτε πιστοὶ τὸ ζωοποιὸν ξύλον προσκυνήσωμεν» κατὰ τὴν τυπικὴν διάταξιν.

Ὁ βασιλεὺς προσκυνεῖ τὸν Σταυρὸν ἀλληλοσπαζόμενος μετὰ τοῦ πατριάρχου, παρ' οὗ λαμβάνει ἀνθοδέσμην ἕξ ἴων καὶ ὑακίνθων. Ὁσαύτως ἡ βασίλισσα καὶ ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια, οἱ ὀφφικιάλοι καὶ οἱ μητροπολίται προσερχόμενοι προσκυνοῦσι τὸν Σταυρὸν, ἀσπάζονται τὴν χεῖρα τοῦ πατριάρχου καὶ λαμβάνουσι ἀνθοδέσμας παρ' αὐτοῦ.

Πληρουμένου οὖν τούτου εὐλογεῖ ὁ πατριάρχης, μεθ' οὗ εἰσέρχεται εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα καὶ ὁ βασιλεὺς. Ὅς ἐκδυόμενος ἐνδύεται τὸν βασιλικὸν μανδύαν καὶ ἀναπαύεται ἐπ' ὀλίγον εἰς τὸ μιτατώριον, εἶτα ἔξερχόμενος τοῦ βήματος καταλαμβάνει τὸν βασιλικὸν θρόνον.

Εἰς τὸ τρισάγιον μετὰ τὸ «Δύναμις», «Κύριε, σῶσον τοὺς εὐσεβεῖς βασιλεῖς», «Καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν» ὁ πολυχρονισμὸς τοῦ βασιλέως «Τοῦ Θεοστέπτου καὶ φιλοχριστοῦ εὐσεβεστάτου καὶ ἀεισεβάστου βασιλέως...πολλὰ τὰ ἔτη», εἶτα ὁ πολυχρονισμὸς τοῦ πατριάρχου «Τοῦ ἀγιωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου... πολλὰ τὰ ἔτη». Εἰς τὴν μεγάλην εἴσοδον ψαλλομένου ὑπὸ τοῦ ἀριστεροῦ χοροῦ τοῦ «Ὡς τὸν Βασιλέα», προηγουμένων τῶν ἑξαπτερύγων καὶ λαμπάδων, τῶν θωρακοφόρων σωματοφυλάκων τοῦ βασιλέως, τῶν ἀξιωματικῶν καὶ δορυφόρων πρὸς τὰ χάμω κρατούντων τὰ δώρα ἔξέρχονται τῆς ἀριστερᾶς πύλης τοῦ βήματος κρατοῦντες τὰ τίμια δώρα οἱ ἱερεῖς, οὓς ἀκολουθεῖ ὁ βασιλεὺς ἀσκεπής μετὰ τὸν μανδύαν. Θυμιώντων τῶν ἱεροδιακόνων καὶ μετὰ τὸ «Πάντων ἡμῶν» προσέρχονται πρὸ τῆς ὄρθαιας πύλης. Ὁ πατριάρχης λαμβάνων τὰ τίμια δώρα μνημονεῖ τοῦ βασιλέως, τῆς βασιλίσσης καὶ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν πλωτῶν, εἶτα τῶν κεκοιμημένων βασιλέων, πατριαρχῶν κτλ.

Κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν λέγει ὁ βασιλεὺς τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως καὶ τὴν Κυριακὴν προσευχὴν παρακολουθούντος τοῦτον ἐπὶ λέξει καὶ τοῦ λαοῦ. Εἰς τὸ «Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν» ὁ βασιλεὺς κατερχόμενος τοῦ θρόνου ψάλλει μετὰ τῶν χορῶν τὸ «Σὲ ὑμνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν». Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας ψαλλομένου ὑπὸ τῶν χορῶν τοῦ δοξαστικοῦ τῆς λιτῆς ὁ Τίμιος Σταυρὸς βασταζόμενος παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου

διὰ τῆς ἰδίας πομπῆς καὶ παρατάξεως μεταφέρεται καὶ αὐ̄ εἰς τὸ ναΐδιον τοῦ θησαυροφυλακίου.

*Εἰς τὸ ἄριστον τῆς ἡμέρας ὁ βασιλεὺς συνεσθίει μετὰ
τῶν πτωχῶν καὶ πενήτων τῆς πόλεως.*

Εἰς τὸ μέγα τρίκλινον παρατίθεται ἡ ἀποκοπτὴ τοῦ βασιλέως, εἰς ἣν παρακάθεται ὁ πατριάρχης. Συνέχεια τῆς ἀποκοπτῆς παρατίθενται καὶ ἄλλαι τράπεζαι διὰ τοὺς μητροπολίτας καὶ ἀδελφικοὺς καὶ ἕτεροι διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ πένητας, οὓς εἰσάγει ὁ ἑπαρχος τῆς πόλεως καὶ εἰς οὓς μετὰ τὸ τέλος τοῦ γεύματος διανέμονται παρὰ τοῦ κουροπαλάτου καὶ ἀνὰ δύο χρυσᾶ νομίσματα. Εἰθισταὶ ἡ αὐτὴ τελετὴ καὶ παρατάξις καὶ ἡ συνεστίασις τοῦ βασιλέως μετὰ τῶν πτωχῶν καὶ πενήτων τῇ 14 Σεπτεμβρίου ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Ἐν Χανίοις Κρήτης

ΜΗΝΑΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ